

Keuzes maken, verkiezingen & democratie.

(2) Het belang! Welk belang?

Lezing

Hij vertelde de genodigden een gelijkenis, want Hij had gezien hoe ze de ereplaatsen voor zichzelf kozen. Hij zei tegen hen: 'Wanneer u door iemand wordt uitgenodigd voor een bruiloft, kies dan niet de ereplaats, want misschien is er wel iemand uitgenodigd die voorname is dan u, en dan moet uw gastheer tegen u zeggen: "Sta uw plaats aan hem af." Dan zult u beschaamd de minste plaats moeten innemen. Als u wordt uitgenodigd, kies dan de minste plaats, zodat uw gastheer tegen u zal zeggen: "Vriend, kom toch dichterbij!" Dan wordt u eer betoond ten overstaan van iedereen die samen met u aanligt. Want wie zichzelf verhoogt zal worden vernederd, en wie zichzelf vernedert zal worden verhoogd.'

Lc 14,7-11 (NBV21)

Overweging

Beste mensen

In onze cyclus rond 'Keuzes maken', richten we ons vandaag op de vraag welke belangen we in onze maatschappij voorrang geven, wat we belang-rijk vinden, welke of wiens belangen we willen verdedigen of realiseren. En in onze democratie bewegen we daartoe voortdurend tussen twee tegenovergestelden om dit aan te pakken: individualisme en collectivisme.

Individualisme stelt dat het nastreven van eigenbelang leidt tot collectieve voorspoed. De keerzijde van die aanpak is dat ze ook leidt tot economische, ecologische en sociale ongelijkheid. Het trieste dieptepunt van deze benadering was de uitspraak *'There is no such thing as society'* van Margaret Thatcher. Collectivisme benadrukt gemeenschappelijke waarden en belangen en beperkt individuele vrijheid om de belangen van anderen te beschermen. Maar deze zienswijze kan ook leiden tot onderdrukking van mensen, waarbij we ons de communistische en fascistische dictaturen van de vorige eeuw als meest extreme vorm herinneren.

We zijn dus voortdurend op zoek naar een bestuursvorm die zorgt voor een balans tussen vrijheid (individuele belangen) en gelijkheid en rechtvaardigheid (algemene belangen). In zijn werk *'A Theory of Justice'* probeert John Rawls een morele theorie te bieden als alternatief voor enerzijds een doorgeslagen vrije markt en anderzijds een verstikkende gelijkheidsmachine.

Rawls vertrekt vanuit wat hij definieert als de 'oorspronkelijke positie', een denkbeeldige situatie waarin wij als kiezers rationele individuen zouden zijn zonder voorkennis van onze eigen positie in de samenleving en vanuit die positie principes van rechtvaardigheid zouden kiezen. Dit gebeurt achter een "sluier van onwetendheid", wat betekent dat we niet weten of we na onze keuzes rijk of arm, gezond of ziek, man of vrouw zullen zijn. Een mooie parallel met de vraag uit de lezing wie de ereplaatsen zou gaan innemen: ook zij wisten niet wie van de genodigden voorname was dan zijzelf.

De twee centrale principes van rechtvaardigheid om die keuzes te maken zijn volgens hem het 'grootste gelijkheidsbeginsel' en het 'verschilbeginsel'. Het eerste principe stelt dat we de samenleving zo moeten inrichten dat individuen zoveel mogelijk vrijheid hebben, met als enige beperking dat de vrijheid van de ene geen inbreuk mag maken op die van de ander. Het tweede principe vertrekt van de idee dat vormen van ongelijkheid (zowel sociaal, ecologisch als economisch) alleen toegestaan zijn als de minst

bedeelden er beter aan toe zijn dan onder een gelijke verdeling. Met andere woorden, ongelijkheid is aanvaardbaar als het de positie van de meest kwetsbaren verbetert.

Bent u nog mee? Het is best een prikkelende oefening: welke keuzes zouden wij op 9 juni maken als we niet weten of we op 10 juni rijk of arm, gezond of ziek, man of vrouw zouden zijn? Als ik nood heb aan betaalbare en gezonde huisvesting en ik weet niet of ik na de verkiezingen een alleenstaande vrouw ben met kinderen, een gezin met een migratieachtergrond of een oer-Vlaams koppel met een goed inkomen, kies ik dan voor een focus op privé-eigendomsverwerving, voldoende huurtoelagen of meer sociale woningen?

Als ik niet weet of ik op 10 juni al of niet kinderen heb, kies ik er dan voor om mij geen zorgen te maken over mijn ecologische voetafdruk in de verwachting dat het allemaal niet zo'n vaart zal lopen? Of kies ik in functie van een leefbare planeet niet alleen voor groene energie maar ook voor een levensstijl die gaat voor minder consumeren? En blijf ik dat doen in de wetenschap dat mijn eigen bijdrage misschien wel futiel is in vergelijking met de voetafdruk van bepaalde bedrijven?

Best pittig, zo'n keuzeprocess, en dan hebben we het nog niet gehad over migratie, de gezondheidszorg, het onderwijs, stikstof, tewerkstelling, Europa, het klimaat... Je zou je voor minder overspoeld voelen en het toont de complexiteit die op politici afkomt. Wat mij naadloos bij onze rol als kiezer brengt... want wij kiezen de mensen die voor ons die maatschappelijke keuzes maken. Wat kan onze opdracht zijn naast het kleuren van het bolletje?

Om te beginnen, en het is wellicht wat vloeken in de kerk: misschien moeten we wat minder streng zijn voor onze politici. Als deze oefening voor ons al zo moeilijk is, wat verwachten we dan van hen die de belangen van 120.000 Bruggelingen, 6 miljoen Vlamingen of 11 miljoen Belgen moeten vertegenwoordigen, verzoenen, trancheren en uiteindelijk met altijd te weinig middelen knopen moeten door hakken?

Een andere vraag is hoe we ons zelf als kiezer opstellen. Stellen we ons op als 'klant', want 'ik betaal toch genoeg belastingen' om mijn zin te krijgen? Of willen we optreden als burgers, waarbij we ons eigen belang proberen te overstijgen in de mate dat het zorgt voor een meer rechtvaardige samenleving?

En hoe doen we dat, rechtvaardigheid voor allen op de agenda blijven zetten en de gedachte bestrijden dat er A- en B-mensen zouden zijn? Met geroep en vervallen in wij-zij denken? Of met argumenten en een poging tot empathie voor het feit dat er burgers zijn die er vanuit hun eigen dikwijls kwetsbare positie toch zo over denken?

Aansluitend bij de lezing en de oproep naar nederigheid en het vermijden van zelfverheffing: kunnen we erkennen dat we het in heel wat maatschappelijke kwesties ook niet altijd zo goed weten en dat we ons dan misschien beter overgeven aan de beslissing van mensen die we daar tenslotte zelf voor aangeduid hebben? In de hoop en de verwachting dat ze mijn belang samen afwegen met het belang van anderen, belangen die ik niet ken, die ik niet kan inschatten, waarover ik niet kan oordelen?

En om af te ronden: kunnen we ook leren begrip opbrengen voor de traagheid waarmee beslissingen soms tot stand komen? Dat heeft immers niet alleen te maken met de complexiteit van het keuzeprocess, maar ook met de controles en afwegingen die in ons democratisch systeem zijn ingebouwd. Een parlement dat een regering controleert en uiteindelijk een onafhankelijke rechter die soms individuele, soms gemeenschappelijke belangen toetst aan de regels die na een democratisch

proces zijn beslist. Een vergunningenbeleid dat via participatie en openbaar onderzoek zowel milieu, economie, tewerkstelling als levenskwaliteit moet verzoenen: het gaat altijd te traag, ik ben niet altijd akkoord... maar hebben we dan liever de efficiëntie van een dictatuur?

Als we even voorbij de waan van de dag kijken naar wat dit democratisch proces in al zijn onvolmaaktheid de voorbije eeuw heeft gerealiseerd, dan kunnen we niet anders dan onder de indruk zijn. 70 jaar vrede, veel meer dan de eengemaakte markt dé belangrijkste realisatie van het Europees project. Een gezondheidszorg en een niveau van sociale bescherming dat ondanks zijn tekortkomingen van het hoogste niveau in de wereld is.

Ik zou nog even kunnen door gaan, maar misschien is de belangrijkste verwezenlijking van onze democratie wel deze: ze biedt ons de kans om zowel tussendoor - via dialoog, verenigingen en middenveld - als elke 5 jaar bij de verkiezingen de vraag te stellen welk belang we willen voorop stellen: mijn belang of ons belang?

We wensen jullie namens onze werkgroep (Annemie, Hilde, Karel, Patrick) alvast een vruchtbaar keuzeproces.

Patrick Delanoeye

De Lier, Brugge, 26 mei 2024